

SEMANTIK NAMA TEMPAT: GAMBARAN KOGNISI DAN WARISAN BAHASA PENUTUR¹

(The Semantics of Place Names: A Reflection of Cognition and Linguistic Heritage of Speakers)

Asmah Haji Omar
hajiomarasmah@gmail.com

Fakulti Bahasa dan Linguistik,
Universiti Malaya,
50603 Kuala Lumpur, Malaysia.

Abstrak

Nama bentuk muka bumi dalam kawasan geolinguistik tertentu merupakan hasil persepsi penutur bahasa di kawasan berkenaan. Entiti yang wujud di alam sekeliling mereka dikenal pasti berdasarkan proses abstraksi ciri-ciri khusus yang ada pada satu-satu bentuk topografi, dan kemudian diberi label dalam bentuk imej bunyi sebagai kaedah mengekalkan bentuk topografi itu dalam ingatan ahli masyarakat. Nama tempat menunjukkan adanya penggunaan label ini, disertai dengan kata-kata yang menggambarkan flora dan fauna, serta aspek budaya dan sejarah komuniti berkenaan. Dengan menerapkan teori-teori lambang, abstraksi, entiti, dan linguistik sejarah, artikel ini membincangkan peranan nama tempat dalam memberi interpretasi kepada kemajuan peradaban, serta sejarah migrasi dan mastautin suku kaum peribumi Malaysia.

Kata kunci: entiti, imej bunyi, persepsi, abstraksi, makna ekstensional, makna intensional

Abstract

The names of the various natural features of the topography within a geolinguistic domain are the result of the perception of the language speakers native to that particular area. Entities that exist in their surroundings are identified through a process in which the

specific topographical features of the area are abstracted and then labelled using sound images. These labels are the device by which these entities enter the collective memory of the community of the area. Place names reflecting local flora and fauna are examples of such labels. Applying the theories of sign, abstraction, entity and historical linguistics, this article discusses the role of place names in interpreting the historical developments as well the migration and settling of the various indigenous groups of Malaysia.

Kata kunci: entity, sound image, abstraction, perception, extentional meaning, intentional meaning

PENDAHULUAN

Profesor John Lyons, mengatakan, “... *the basic semantic function of words has been seen as that of naming*”. (Lyons, 1977:1:215). Dalam kitab suci al-Quran diberitahu bahawa apabila Allah SWT mencipta Adam dan Hawa, pelajaran pertama yang diberi kepada mereka ialah mengenali benda-benda di sekeliling mereka dengan cara memberi nama kepada benda-benda itu. Dari permulaan penciptaan manusia, Allah SWT telah menyampaikan ajaran-Nya bahawa setiap manusia mempunyai keupayaan mengenali ciptaan-Nya melalui nama yang mendapat bentuk dalam kata atau bunyi bahasa.

Penamaan tempat, seperti juga penamaan manusia individu, wujud di mana sahaja terdapat komuniti manusia. Perbincangan dalam artikel ini menunjukkan bahawa sifat universal juga dapat dikesan pada cara manusia mempersepsi alam fizikal dalam proses memberikan nama kepada benda di alam sekeliling mereka. Yang tidak universal ialah sebutan nama-nama itu, disebabkan tiap-tiap komuniti bahasa mempunyai sistem bunyinya yang tersendiri.

ENTITI DALAM TEORI SEMANTIK

Ahli falsafah Barat melihat benda-benda alam sebagai entiti, yakni “benda” yang wujud secara nyata dan tersendiri, atau yang berlaku. Entiti ini dibahagikan kepada tiga peringkat. Entiti peringkat pertama terdiri daripada benda yang ada dalam bentuk fizikal yang nyata, iaitu orang, haiwan dan benda, yang kewujudannya sentiasa ada dalam ruang dan masa, dan ciri-cirinya dapat dipersepsi. Entiti peringkat kedua terdiri daripada

peristiwa, proses dan kejadian lain yang berlaku di tempat dan dalam jangka masa tertentu. Entiti peringkat ketiga bersifat abstrak seperti dalam proposisi, yakni pernyataan hasil daripada pemikiran kita (lihat Lyons, 1977:2: 442–43).

Peringkat pertama dinyatakan dalam bentuk bahasa peringkat pertama, yakni kata nama yang merujuk kepada nama-nama yang ada bentuk fizikalnya dan mudah dipersepsi. Pembahagian kata nama kepada subsistem seperti yang terdapat dalam ilmu linguistik bermula dengan adanya pembahagian kepada kata nama bernyawa (manusia dan haiwan) dan kata nama tak bernyawa (benda konkrit). Dengan majunya pemikiran falsafah yang disesuaikan dalam ilmu linguistik, maka hari ini pembahagian kata nama lebih terperinci yang memasukkan subsistem nama khas, am, konkrit, abstrak, boleh hitung, tak boleh hitung dan sebagainya.

Kata gunung, bukit, pulau, dan parit, merujuk kepada satu-satu entiti yang konkrit. Sebaliknya, pergunungan, gunung-ganang, bukit-bukau, dan kepulauan sungguhpun difahami oleh penutur bahasa sebagai kumpulan atau pengelompokan entiti yang konkrit, tetapi tidak menunjukkan kewujudan satu-satu benda yang diskrit, dan dengan itu boleh digolongkan sebagai entiti peringkat kedua. Nama contoh entiti berkenaan mempunyai morfologi yang lebih kompleks berbanding dengan morfologi kata akarnya, dan dengan itu perkataan ini termasuk dalam bahasa peringkat kedua yang memperlihatkan evolusi bahasa yang lebih tinggi dalam konteks perkembangan peradaban. Kata nama abstrak seperti kehutanan, pertanian, dan perkampungan termasuk dalam peringkat ini.

Peringkat kedua tidak terhenti pada bentuk morfologi yang kompleks, tetapi juga meliputi metafora. Nama kaki bukit merupakan metafora, kerana seperti semua metafora nama ini tidak jelas menunjukkan entiti yang diskrit sungguhpun pengguna bahasa dapat mempersepsi apa yang dimaksudkan oleh metafora berkenaan. Berbeza halnya daripada puncak atau lembah yang dapat dilihat dengan jelas sebagai satu entiti yang tersendiri, yang termasuk dalam peringkat pertama.

Kata warna tergolong sebagai entiti peringkat kedua (sungguhpun dalam nahu boleh berfungsi sebagai kata nama di samping sebagai kata adjektif), disebabkan kata seperti merah, putih, dan sebagainya hanya boleh wujud dalam bentuk fizikal benda dalam entiti peringkat pertama. Dengan beranalogi kepada kata warna, maka kata adjektif, kata kerja dan kata adverbsa digolongkan sebagai entiti peringkat kedua.

Pemberian nama tempat berlaku dalam peringkat entiti dan bahasa yang selari dengan peringkat kemajuan peradaban. Nama ini adalah antara nama awal yang timbul dalam peradaban manusia, dan sebahagian besarnya merupakan nama topografi, yakni nama ciri-ciri muka bumi. Nama tempat dalam alam bina seperti kota, bandar, pekan, pelabuhan, dan sebagainya mewakili peradaban yang lebih maju.

TEORI LAMBANG DAN NAMA TEMPAT

Mencari jawapan kepada pertanyaan bagaimana timbulnya nama tempat adalah sama dengan mencari jawapan kepada pertanyaan bagaimana manusia mengeluarkan butir bahasa yang memberikan makna kepada alam di sekelilingnya. Tidak ada sesiapa yang dapat menjawab soalan ini. Dalam linguistik, dikatakan bahawa fikiran manusia terdapat dalam bentuk proposisi, dan proposisi terdiri daripada butir bahasa, yakni kata yang terdiri daripada imej bunyi yang mempunyai makna. Imej bunyi yang seperti ini dikenal sebagai *sign* yang secara am disamakan dengan simbol atau lambang. Bahasa dikenal sebagai sistem lambang. Kajian tentang sistem ini, khususnya mengenai kaedah penutur mentafsirkan makna alam sekelilingnya, dikenali sebagai semiotik, iaitu kajian sistem lambang yang pelbagai yang ada dalam peradaban manusia (lihat Asmah *et al.* 2015).

Teori lambang yang pertama kali diperkenalkan oleh Ferdinand de Saussure (Culler, 1979) merupakan teori pertama yang menerangkan bagaimana manusia mewujudkan perkaitan makna dengan menggunakan lambang bahasa. Sebelum itu, makna perkataan dinyatakan berdasarkan kaedah ekstralinguistik, seperti mengaitkan kata dengan kuasa ghaib, dan sebagainya. Antara pengkaji makna ekstralinguistik (*extra-linguistic semanticists*) ialah penyair Perancis yang terkenal, Victor Hugo. Menurut Stephen Ullmann,

The greatest verbal genius of modern French poetry, Victor Hugo, carries this belief in the magic power of the word to its ultimate consequences. His writings are full of vindications of that power.

(Ullmann, 1967: 44 – 45).

Secara ringkas, teori de Saussure ini menunjukkan adanya perkaitan antara konsep atau *sense* (*signifié*) dengan imej bunyi bahasa (*signifiant*). Apabila seseorang melihat atau mempersepsi sesuatu entiti, gambaran entiti itu masuk ke dalam fikirannya. Apabila wujud perkaitan antara

konsep dengan imej bunyi, maka timbullah apa yang dimaksudkan dengan lambang (*sign*) dalam bentuk kata, kerana kata sebagai unit bahasa mestilah mempunyai kedua-duanya (Culler, 1979). Dengan adanya kata, yakni bahasa, manusia sudah mempunyai kognisi atau keupayaan kognitif. Dan dengan kata, manusia merujuk kepada benda-benda alam, membezakan satu entiti dengan yang lain, dan memberikan makna kepada benda-benda itu. Bidang kajian seperti ini sudah memasuki cabang linguistik yang dikenali sebagai semiotik (Chandler, 2010; Cobley, ed. 2001). Asmah Haji Omar *et al.* (2015) yang membincangkan semiotik dalam komuniti Melayu di Mekah secara mendalam.

NAMA ENTITI BERDASARKAN PERSEPSI: PERINGKAT SATU DAN DUA

Sesuatu entiti akan berulang kali berlaku dalam persepsi manusia. Manusia akan dapat membuat perbandingan antara yang satu dengan yang lain. Daripada perbandingan itu, berdasarkan persepsinya terdapat tiga golongan entiti, iaitu: (i) seratus peratus sama; (ii) mempunyai beberapa persamaan tetapi memperlihatkan sedikit perbezaan dari beberapa segi; dan (iii) berbeza sama sekali dengan (i) dan (ii).

Dalam teori abstraksi, persamaan dan perbezaan itu ialah hasil daripada proses mengabstraksi atau menyaring sifat-sifat yang ada pada entiti berdasarkan persepsi penutur. Macnamara mendefinisikan *abstraction* sebagai “*a singling out of some proper subset of features in the sensory array*”. (Macnamara, 1984:195). Bagi (i) dan (ii), misalnya, berdasarkan contoh yang ada daripada pelbagai bahasa, penutur memperlihatkan pilihan abstraksi masing-masing. Ada bahasa yang memberi imej bunyi bagi golongan (i) yang berbeza daripada imej bunyi untuk golongan (ii) yang disebut di atas itu, dan dengan itu bagi mereka (i) dan (ii) merupakan dua entiti yang berbeza. Sebaliknya, ada bahasa yang mempunyai satu imej bunyi sahaja, yakni satu perkataan, untuk (i) dan (ii); dalam perkataan lain, bagi penutur bahasa seperti ini (i) dan (ii) merupakan satu entiti.

Sebagai contoh, penutur bahasa Melayu melihat bukit dan gunung sebagai dua entiti yang berbeza; dengan itu diberi nama bukit dan gunung. Dengan itu juga dikatakan bahawa mereka bukan setakat mempunyai keupayaan kognitif atau kognisi berhubung dengan ciri alam berkenaan berdasarkan perbezaan ketinggian dan saiz antara dua entiti tersebut, tetapi juga perbezaan antara kedua-duanya itu dipertahankan dalam

bentuk bahasa. Demikian juga halnya persepsi penutur bahasa Iban bagi ciri alam yang sama, yaitu dengan adanya kata *munggu* (bukit), dan *bukit* (gunung). Contoh yang serupa terdapat juga dalam bahasa Inggeris yang membezakan *hill* daripada *mountain*, dan bahasa Perancis *colline* daripada *montagne*.² Sebaliknya, ada juga bahasa yang menunjukkan bahawa penuturnya melihat bukit dan gunung sebagai satu entiti; misalnya bahasa Penan Selungo yang melambangkan kedua-dua entiti ini dengan satu perkataan sahaja: *tokong* [tɔkɔŋ]. Demikian juga halnya dengan bahasa Arab dengan kata *jabal*, dan bahasa Khmer *phnom*. Ini tidak bermakna bahawa penutur bahasa seperti ini tidak dapat melihat adanya perbezaan saiz dan ketinggian antara bukit dengan gunung, tetapi bagi mereka perbezaan itu tidak perlu diutamakan dalam kehidupan mereka sehari-hari.

Kembali kepada yang disebut oleh Macnamara sebagai “*subset of features in a sensory way*”, alam membezakan gunung daripada bukit, penutur dapat mengabstraksi ciri-ciri ketinggian dan saiz. Mungkin juga ada ciri-ciri emotif yang berbangkit daripada sistem kepercayaan yang memerlukan mereka membezakan dua entiti berkenaan, misalnya dari segi kegerunan, kuasa ghaib dan kehebatan, yang ada pada gunung tetapi tidak ada pada bukit.³

Dengan demikian apabila orang Penan Selungo melihat gunung dan bukit itu sebagai satu entiti, tidaklah bermakna bahawa mereka tidak mempersepsi perbezaan ketinggian dan saiz antara keduanya. Mungkin dalam psikologi mereka perbezaan pada *subset of features* berkenaan tidak penting. Yang penting ialah bentuknya sama dan kedua-duanya ditumbuhi dan dikelilingi kayu-kayan. Sebagai suku kaum yang hidup berpindah-pindah di dalam hutan yang berbukit-bukau dan bergunungan sebagai pemburu dan pengumpul, sehingga tiga empat dekad yang lalu, mungkin ciri-ciri fizikal bukit dan gunung tidak mempunyai kesan emotif dalam diri mereka. Demikian juga dengan entiti “air” dan tempat wujudnya air, yaitu “sungai” atau “danau”; ketiga-ketiga entiti ini dalam bahasa berkenaan dikenali dengan satu perkataan sahaja, yaitu *ba*. Tetapi mereka mempunyai perkataan untuk air terjun, yaitu *oqong* [ɔʔɔŋ], dan juga untuk tempat sumber air di atas bukit atau gunung, yaitu *iqot* [iʔɔt].

Dalam bahasa Penan Selungo perkataan untuk hutan ialah *tanaq* [tanaʔ], yang berkognat dengan tanah dalam bahasa Melayu. Apabila mereka berpindah ke kawasan perumahan, atau kampung, kawasan sebegini juga diberi nama *tanaq*. Dengan itu dapat disimpulkan bahawa bagi mereka *tanaq* ialah tempat tinggal, sama ada hutan atau kawasan bukan hutan; jadi kedua-duanya merupakan satu entiti.

Sebaliknya, bahasa Melayu mempunyai tiga entiti untuk konsep “hutan”, iaitu hutan, belukar, dan rimba, dan ini dibezakan daripada kampung, dan kawasan, berdasarkan persepsi dan abstraksi penuturnya. Daripada contoh ini dapat diperoleh gambaran peringkat pertumbuhan peradaban. Daripada tiga perkataan itu, ada kemungkinan hutan termasuk dalam peringkat pertama berdasarkan bentuk bahasanya. Ini disokong oleh struktur frasa yang menggandingkan kata hutan dengan rimba (hutan rimba), dan dengan belukar (hutan belukar). Melihat morfologi kata rimba, entiti rimba boleh dimasukkan dalam peringkat pertama; mungkin kata ini muncul lebih kemudian daripada kata hutan, yakni setelah timbulnya abstraksi yang membezakan yang satu daripada yang lain. Juga dari segi linguistik tidak ada frasa *rimba hutan, dan *rimba belukar.

Kata belukar, termasuk dalam entiti peringkat kedua, dengan adanya dua morfem, iaitu akar *bukar, dan sisipan -el-. Juga dalam peringkat ini ialah rimba belantara. Kata belantara, menurut Wilkinson (1903), diambil daripada bahasa Jawa Kuno *wanantara*. Kata ini dibentuk daripada unsur Sanskrit *vana* (*forest*), dan *antara* (*interior*). Dalam kamus Sanskrit tidak ada entri *vanāntara* (lihat Macdonell, 1958). Gabungan unsur berkenaan, jika diterjemahkan ke dalam bahasa Melayu, merupakan frasa dengan makna lokatif “dalam hutan rimba”.⁴ Kata belantara sudah mengalami perubahan status menjadi satu kata nama, dan penggunaannya biasanya digabungkan dengan rimba untuk membangkitkan suasana kegerunan dalam syair dan hikayat.

JENIS MAKNA PADA NAMA TEMPAT

Pada amnya nama satu-satu entiti dibentuk daripada satu morfem bebas (kata penuh) yang mengandungi makna, yang disebut leksem. Tiap-tiap leksem ini dapat diberi makna deskriptif atau denotatif, atau disebut juga ekstension (*extension*); ringkasnya makna jenis ini ialah makna dalam kamus. Istilah ekstension digunakan untuk mengambil kira nama kelompok, yang dalam bahasa Melayu banyak terdapat dalam bentuk bahasa peringkat kedua. Makna ekstension didukung oleh entiti peringkat satu seperti gunung, bukit dan hutan, dan juga entiti peringkat dua, seperti belukar, hutan rimba, pergunungan, gunung-ganang, bukit-bukau, kepulauan, perhutanan dan sebagainya (Asmah, 1987).

Sebaliknya, ada nama tempat yang boleh menimbulkan kesan tertentu pada psikologi penuturnya dari segi emosi, seperti kegerunan, nostalgia, sistem kepercayaan dan peristiwa sejarah. Contohnya, seperti rimba belantara

yang telah disebutkan di atas. Makna yang timbul dalam konteks seperti ini dikenali sebagai makna konotatif, atau juga makna intension. Sebagai contoh, nama Gunung Kinabalu yang menurut legenda di Sabah berasal daripada cerita balu raja Cina yang ditinggalkan bersama dua ekor naga yang menjaganya di atas puncak gunung itu. Kata *kinabalu* diberi makna “balu Cina”, berdasarkan bahasa Bajau: kina “Cina”, dan balu “balu”.

Sebenarnya dari segi makna ekstensionnya, ciri fizikal gunung berkenaan jelas pada kata *kinabalu*. Analisis morfologi menunjukkan bahawa kata ini terdiri daripada kata akar balu “lapan”, yang mendapat awalan ka-, dan sisipan -in- yang mencelah dalam ka-, menghasilkan kina-, seperti yang ditunjukkan di bawah ini. Urutan penambahan awalan dan sisipan itu adalah seperti yang berikut:

kata akar:	balu
+ awalan ka :	kabalu
+ sisipan -in- :	kinabalu

Analisis dilakukan terhadap makna kata *kinabalu* (selain daripada makna yang terbit dari mitos yang indah itu), yakni makna ekstension yang berdasarkan ciri fizikal. Dengan adanya unsur *balu* yang berkognat dengan kata *walu* dan *wolu* dalam bahasa Austronesia lainnya, yang kesemuanya mendukung makna “lapan”, maka dapat dibuat taabiran bahawa ada sesuatu yang berjumlah lapan pada gunung itu. Daripada maklumat yang saya peroleh daripada Profesor Zaharah Mahmud (pakar Geografi di Universiti Malaya), jumlah lapan wujud pada bahagian puncak banjaran gunung itu.

Tipologi pembentukan kata nama seperti yang terdapat pada morfologi kata *kinabalu* mencirikan bahasa Kadazandusun dan bahasa yang sekeluarga dengannya, dan ini termasuk nama tempat seperti Kinarut, Kinabatangan, dan sebagainya. Misalnya, bagi Kinabatangan, kata akarnya ialah batang “sungai”; jadi Kinabatangan merujuk kepada kawasan yang dialiri oleh sungai dengan sejumlah cabang atau anak sungai.

Dapat disimpulkan bahawa entiti peringkat satu dan peringkat dua diwujudkan oleh nama tempat yang berasaskan topografi alam semula jadi, bukan alam bina. Juga, nama-nama yang seperti ini terus dicipta dari zaman ke zaman, dan ini menunjukkan keberterusannya persepsi manusia terhadap alam semula jadi di sekelilingnya. Antara contoh seperti ini dalam bahasa Melayu termasuklah bulatan, pekeliling, lebu, selekoh, lengkung, guar, gong, genting, lembah, teluk, dan sebagainya.

Persepsi manusia dalam pemberian nama kepada sesuatu ciri topografi itu bukan sahaja terbatas kepada ciri-ciri yang ada pada sesuatu entiti itu, tetapi juga memperlihatkan gabungan ciri-ciri alam sekeliling. Misalnya, terdapat ciri alam fizikal dengan aspek-aspek flora dan fauna, seperti dalam nama Bukit Beringin, Sungai Merbok, Kubang Lembu, Guar Cempedak, Tanjung Pinang, Pulau Pisang, Alor Merah (kata merah disebut dengan e-pepet, merujuk sejenis burung), Tasik Gelugor, dan sebagainya.

Ada nama tempat yang asalnya mempunyai makna ekstension tetapi berubah menjadi makna intension. Contoh yang paling baik ialah Kuala Lumpur. Dilihat dari segi makna ekstensionnya, nama ini tidak membawa gambaran yang indah, tetapi makna “kuala berlumpur” sudah terhapus dalam psikologi pengguna bahasa disebabkan kuasa makna intensionnya selepas Kuala Lumpur menjadi ibu negara Malaysia.

Satu lagi contoh ialah Pulau Pinang, yang makna ekstensionnya cukup jelas dilihat dari segi sejarah pulau itu, yakni sebuah pulau yang ditumbuhi pokok pinang di sebahagian besar kawasannya. Melalui peredaran zaman dan pembangunan sosial dan fizikal yang telah berlaku di pulau berkenaan mulai dari zaman pemerintahan British, perubahan akustik pada nama pinang [pinaŋ] kepada [pənæŋ] telah menimbulkan kesan intension pada nama itu. Tegasnya, sebutan ala Inggeris itu memberi gema kehebatan pada pulau berkenaan sebagai “mutiara Timur Jauh” dan tempat kesepuluh sebagai pilihan pelancong dari seluruh dunia. Perubahan akustik yang seperti itu dikenal sebagai *phonetic expressiveness* (Ullmann, 1967:103). Gejala yang sama terdapat dalam perubahan akustik dari Singapura [sinapura] kepada [siŋəpɔ]. Yang jelasnya, bagi pengguna bahasa, sebutan ala Inggeris itu memberi kesan intension pada kedua-dua pulau berkenaan, berbanding dengan sebutan asal masing-masingnya.

NAMA ENTITI BERDASARKAN PROPOSISI: PERINGKAT TIGA

Seperti yang sudah ditakrifkan di atas, entiti peringkat tiga dilambangkan oleh bahasa hasil proposisi, yakni yang di luar persepsi. Kemajuan sesuatu tempat atau kawasan dalam negara digambarkan antara lain oleh alam binanya. Nama baharu dicipta bagi ciri-ciri topografi yang seperti ini berdasarkan cita rasa golongan penutur tertentu dalam zaman tertentu. Proposisi tersebut boleh dimasukkan ke dalam kategori berikut:

1. Penghormatan kepada tokoh-tokoh tertentu yang ada kaitan dalam penubuhan atau pembangunan kawasan/negara berkenaan.

2. Kenangan kepada sesuatu peristiwa tertentu.
3. Pengenalan ciri alam bina baharu.

Di Malaysia, bagi kategori (1) dan (2), jika nama topografi digunakan, maka nama ini merupakan nama yang diambil daripada bahasa Melayu atau juga nama daripada bahasa peribumi lain, jika di Sabah dan Sarawak. Dalam perkataan lain, nama topografi berkenaan termasuk dalam peringkat satu dan dua. Terdapat juga nama tempat dalam kategori ini yang tidak menggunakan unsur bahasa yang melambangkan topografi (lihat Asmah, 1971).

Contoh bagi kategori (1) yang menggunakan nama topografi dalam bahasa Melayu ialah Bukit Maxwell, Bukit Tunku, Bulatan Bahiyah, Teluk Wan Jah, Terusan Wan Mat Saman, Lengkuk Za'ba, dan sebagainya. Nama tempat yang tidak menggunakan unsur topografi termasuklah Putrajaya di Semenanjung yang mengambil sempena Tunku Abdul Rahman Putra, Perdana Menteri pertama; Petrajaya di Sarawak, yang mengambil sempena nama Yang Di-Pertuan Agong yang memerintah ketika bandar ini dibangunkan, iaitu DYMM Seri Paduka Tuanku Yahya Petra, Sultan Kelantan; Petaling Jaya sebagai nama bandar satelit pertama kepada Kuala Lumpur yang membawa mesej kejayaan selepas merdeka; dan Cyberjaya yang merupakan nama kawasan yang tidak jauh dari Putrajaya yang merupakan Koridor Multimedia Malaysia, dan dianggap sebagai ikon pencapaian tinggi dalam penggunaan IT. Daripada contoh di atas didapati kata “jaya” sangat digemari dalam kaedah pemberian nama tempat, sama ada dalam menyatakan pencapaian yang sudah dimiliki atau juga yang dicita-citakan.

Nama tempat dalam kategori (2) di atas itu boleh ditafsirkan sebagai rakaman padat bagi sesuatu peristiwa yang telah berlaku. Nama Parit Jawa di Muar, misalnya, merakamkan peristiwa bermastautinnya orang-orang yang berasal dari Pulau Jawa di kawasan yang berparit itu. Di Kelantan terdapat Pengkalan Chepa, yakni pengkalan tempat mendaratnya orang-orang dari Champa yang berhijrah dari tanah asal mereka dalam zaman silam. Contoh lain yang termasuk dalam kategori ini ialah Pantai Merdeka (Kedah), Tanjung Keling (Melaka), Bukit Cina (Melaka), Lubok Antu (Sarawak), dan lain-lain (Asmah, 1971). Seperti juga halnya dengan kategori (1), dalam kategori ini terdapat nama tempat yang tidak menggunakan unsur topografi dalam perakaman sesuatu peristiwa atau kejadian, seperti Taiping, kata dalam bahasa Cina yang bermakna “perdamaian”. Tempat ini mendapat namanya selepas konflik berdarah

antara suku kaum Cina di tempat itu pada abad ke-19, tamat dengan perdamaian antara mereka. Satu lagi contoh ialah nama Singapura, yang berasal daripada mitos Sang Nila Utama, anak raja (dari Palembang dan kemudian ke Pulau Bintan, dan seterusnya ke Singapura), yang memberi nama itu sebagai ganti nama Temasik, apabila dia melihat seekor singa putih melintas di hadapannya.

Kategori (3) tidak banyak contohnya. Yang paling terserlah ialah jalan raya yang menggunakan ciri topografi jalan yang bermakna “tempat orang lalu-lalang”, seperti halnya jalan bukit, jalan sungai, dan jalan laut. Dengan kedatangan kereta bermotor, maka jalan dalam bentuk baharu dengan menggunakan bahan seperti batu dan tar yang juga benda baharu ketika itu, maka diperlukan nama baharu untuk tempat lalu-lalang kaedah baharu. Maka wujudlah jalan raya; makna ekstensi raya ialah “besar”, atau “megah”, seperti dalam “hari raya”. Dengan beranalogi kepada jalan raya, maka timbullah lebuhraya (*highway*) ketika ciri alam bina ini dalam bentuk Lebuhraya Persekutuan (*Federal Highway*) dibina pada awal tahun 1960-an, dan diikuti dengan pembinaan Lebuhraya Utara-Selatan, dan Lebuhraya Timur-Barat di Semenanjung. Sekarang lebuhraya juga mencirikan Sarawak dan Sabah dengan pembinaan Lebuhraya Pan-Borneo (*Pan-Borneo Highway*).

Kemajuan dalam alam bina, khususnya di Putrajaya, telah mewujudkan sejenis landskap yang memerlukan nama khusus, iaitu presint, yang diambil dan diubahsuaikan daripada bahasa Inggeris *precinct* yang mempunyai senarai makna yang semuanya merujuk kepada kawasan atau tempat. Daripada senarai ini, yang paling sesuai sebagai makna presint seperti yang terdapat di Putrajaya ialah: “*an area in a town designated for specific or restricted use, especially one which is close to traffic*”. (*The New Oxford Dictionary of English*, 2001). Tidak ada perkataan dalam bahasa Melayu yang boleh dipadankan dengan makna ini.

NAMATEMPATSEBAGAI GAMBARAN KAWASAN MASTAUTIN SUKU KAUM

Malaysia mempunyai rakyat daripada pelbagai suku kaum. Dua pertiga terdiri daripada peribumi yang merupakan penutur bahasa daripada dua rumpun yang berbeza: Austronesia dan Austroasia. Satu pertiga lagi terdiri daripada penutur bahasa Cina, bahasa dari benua kecil India dan Sri Lanka, dan bahasa Siam.

Nama tempat yang merujuk kepada topografi boleh dikatakan semuanya berasal daripada bahasa peribumi. Boleh dikatakan bahawa satu-satu kawasan yang didiami oleh suku kaum tertentu ditandai oleh nama daripada bahasa suku kaum berkenaan, termasuklah kawasan yang didiami oleh suku kaum yang berpindah-randah seperti orang Penan Selungo. Dapat dilakarkan peta geolinguistik suku-suku kaum di Semenanjung, Sabah dan Sarawak. Tentu sahaja dalam zaman yang mobiliti penduduk semakin rancak, akan terdapat percampuran pelbagai suku kaum dalam satu-satu kawasan tertentu, tetapi masih dapat dikenal pasti suku kaum yang manakah yang mula menempati kawasan berkenaan. Bukti yang nyata ialah nama tempat di kawasan tersebut.

Sebagai contoh, kawasan Long Bedian dan Long Latei di pedalaman Miri ditempati oleh orang Kayan, Penan dan Iban.⁵ Tetapi geolinguistik kawasan ini dan juga kawasan lain yang berdekatan dengannya ialah geolinguistik Kayan, seperti yang dibuktikan oleh nama-nama tempatnya. Di Hulu Baram, didapati kawasan yang dicirikan oleh unsur bahasa Kenyah di samping unsur Kayan. Pada peta Sarawak, dapat dilihat nama tempat yang unsur pertamanya ialah Long “kuala”. Kata *long* memang terdapat dalam bahasa Kayan dan juga bahasa Kenyah, tetapi unsur kedua dalam nama bagi sesuatu kuala itu memberi petunjuk sama ada tempat itu asalnya Kayan atau Kenyah. Orang Penan tidak mempunyai kata untuk “kuala”, dan mereka menggunakan kata *long* sahaja untuk konsep yang sama, setelah mereka meninggalkan kehidupan di hutan. Suku kaum yang lain juga mempunyai kata sendiri untuk “kuala” dan kata ini merupakan penanda geolinguistik mereka. Kata *nanga* “kuala” dalam peta Sarawak ialah penanda bagi geolinguistik Iban. Bagi orang Melayu, selain kuala, terdapat muara. Kepelbagaian nama terdapat juga pada ciri-ciri topografi lain, di Semenanjung serta di Sabah dan Sarawak, misalnya sungai di kawasan Melayu, batang di Sarawak dan juga di Sabah, bawang di Sarawak, dan sebagainya.

Di Semenanjung, orang pada amnya mengenali tempat yang kelihatan adanya air yang mencurah turun dari atas bukit ke dalam perigi-perigi kecil di bawah, sebagai air terjun. Tetapi di kawasan tertentu di Kedah Timur, Perak dan Pahang entiti ini dikenal sebagai *lata*. Ada satu lagi perkataan untuk merujuk kepada entiti ini, iaitu *wang*, yang hanya terdapat di Kedah pada nama Bukit Wang, sebuah tempat perkelahan dengan air terjunnya, tidak jauh dari Pekan Jitra. Bagi penutur bahasa Melayu, air terjun jelas dari segi makna ekstensionnya, tetapi tidak demikian halnya dengan *lata* dan *wang*. Dalam hal ini, dapat dilihat bahawa nama-nama tempat ini boleh bersifat jernih (*transparent*) dan legap (*opaque*) dari segi maknanya. *Air terjun* seperti juga

waterfall jelas dari segi makna unsur-unsur bahasanya, sedangkan *lata* dan *wang* tidak.

Kata *lata* daripada keluarga Mon-Khmer (rumpun Austroasia) yang dianggotai oleh bahasa-bahasa orang asli (kecuali bahasa Temuan, Jakun dan mungkin satu dua lagi yang sebenarnya dialek Melayu). Kata *wang* “air terjun” pada nama Bukit Wang tidak sama dengan *wang* dalam nama seperti Wang Kelian, Wang Berma, dan sebagainya. yang bermakna “kawasan”. Ujian penentuan ini adalah dengan mencari pasangan kognat, yakni pasangan yang dari segi fonetik dan semantiknya sama atau hampir sama. Kata *wang* “air terjun” berkognat dengan *wong* dalam bahasa Iban dan *oqong* dalam bahasa Penan Selungo. Mungkin ada banyak lagi kognatnya daripada bahasa sekeluarga.

Dalam tahun tahun 1990-an dahulu, MABBIM telah membentuk Jawatankuasa Penyelarasan Nama Tempat. Seperti biasa, setiap negara anggota diminta menyediakan kertas kerja yang memberi pendapat dan cadangan yang kemudian dibincangkan dalam mesyuarat MABBIM. Di pihak Malaysia JKTBM telah melantik saya sebagai pengerusi jawatankuasa berkenaan, yang diwakili oleh ahli-ahlinya sendiri dan juga pakar-pakar geografi dan wakil-wakil dari Direktorat Survei Negara. Keputusan yang diambil ialah tidak mengadakan penyelarasan yang ketat, dan dengan itu menghormati dan mengekalkan ciri-ciri tempatan, sebagai warisan suku kaum dan juga penduduk yang terlibat. Dengan itu *long* dan *nanga* tidak perlu digantikan dengan *kuala* atau *muara*; demikian juga *lata* dan *wang*.

Pendirian yang sama diambil dalam menghadapi nama yang mempunyai makna intension. Salah satu contoh ialah nama Lubok Antu. Dalam perbahasan, timbul cadangan menyelaraskan ejaan dan bunyinya kepada Lubuk Hantu. Kata *lubok* ialah kata Iban, bukan yang dipinjam daripada bahasa Melayu, dan bunyinya ialah [luboəʔ]. Dan *antu* dalam bahasa Iban dari segi ekstension dan intensionnya tidak sama dengan *hantu* dalam bahasa Melayu. Maka kekallah nama Lubok Antu. Pada masa yang sama, kerajaan negeri mengemukakan pandangan masing-masing, dan antaranya supaya tidak mengubah ejaan nama tertentu untuk diselaraskan dengan sistem ejaan baharu. Antaranya permintaan daripada Kerajaan Kedah supaya ejaan Alor pada Alor Setar dikekalkan, dan tidak digantikan dengan Alur; dan dari Perak supaya Ipoh dikekalkan dan tidak digantikan dengan Ipuh. Tafsiran yang boleh saya beri pada kes seperti ini, ialah ciri akustik yang ada pada nama tempat boleh menggambarkan *phonetic expressiveness* yang menimbulkan makna intension.

NAMA TEMPAT SEBAGAI GAMBARAN SEJARAH MIGRASI MASA LAMPAU

Nama tempat di alam semula jadi di Semenanjung boleh disusurkan kepada dua rumpun bahasa yang berbeza, iaitu rumpun Austroasia (diwakili oleh keluarga Mon-Khmer), dan rumpun Austronesia (diwakili oleh keluarga Indonesia). Sabah dan Sarawak ditempati oleh rumpun Austronesia sahaja. Dengan itu, korpus nama tempat di Malaysia Barat dan Timur berbeza: di Semenanjung terdapat nama dari Mon-Khmer, khususnya di kawasan Semenanjung Utara, dan nama Austronesia merentasi seluruh kawasan; di Sabah dan Sarawak, nama tempat semuanya terdiri daripada unsur-unsur dari rumpun Austronesia.

Dalam sejarah pemastautinan pelbagai suku kaum, dapat dibuat taabiran berkenaan dengan pergerakan mereka dahulukala dari tempat ke tempat sehingga mereka menemui tempat yang sesuai sebagai tempat mastautin yang kekal. Kumpulan yang berkongsi bahasa dan cara hidup yang sama biasanya berkecenderungan membina tempat mastautin berdekatan satu sama lain. “Relik-relik bahasa” dalam bentuk perkataan tertentu memberi petunjuk mengenai laluan pergerakan mereka, seperti yang sudah dibincangkan secara ringkas, khusus berkenaan suku-suku kaum yang digolong dalam rumpun Austronesia. Dalam bahagian ini akan dibincangkan, juga secara ringkas, tentang pergerakan suku kaum peribumi Malaysia yang menganggotai keluarga Mon-Khmer, iaitu orang asli, yang disebut oleh pakar antropologi dan sejarah sebagai Melayu-Proto, seperti orang Mah Meri, Temiar, Jahai, Jahut, Semai, Semelai, Kintak, dan sebagainya. Pakar berkenaan menggunakan label ini sebagai lawan label Melayu-Deutro yang diberi kepada suku orang asli yang lain yang sebenarnya orang Melayu, seperti orang Jakun, Temuan, dan sebagainya.

Dalam bahagian ini relik-relik bahasa Mon-Khmer akan dikesani yang menjadi bahan bukti bagi migrasi orang asli (Mon-Khmer) dari daratan Asia. Perbincangan terperinci terdapat dalam Asmah Haji Omar, *Bahasa Melayu di Daratan Asia* (dalam proses penerbitan DBP). Relik-relik itu sudah sehati dengan bahasa Melayu sehingga tidak ada yang menyangka bahawa asal usulnya berbeza daripada asal usul bahasa Melayu dan bahasa-bahasa Austronesia lainnya yang terdapat di Sabah dan Sarawak. Faktor ini merupakan petunjuk bahawa unsur bahasa yang diperkatakan ini, dan ini bermakna penuturnya juga, sudah lama berada di Semenanjung. Oleh sebab artikel ini bertemakan nama tempat, perkataan yang dibincangkan ini hanya kata leksis yang merujuk kepada tempat sahaja.

Sebelum ini sudah dibincangkan kata *lata* “air terjun” yang hanya terdapat di kawasan tertentu di Semenanjung, yakni kawasan yang ditinggalkan atau pernah ditinggalkan oleh orang asli (Mon-Khmer). Misalnya, di Kedah, orang asli kumpulan ini hanya terdapat di bahagian yang bersempadan dengan Perak Utara; di situ *lata* lebih dikenali daripada air terjun. Orang Kedah di kawasan lain tidak kenal kata *lata*.

Kata *benom* (dalam Gunung Benom) dapat dikesan pada kata *Khmer bnom* atau *phnom*, yang membawa makna “gunung” dan juga “bukit”. Kata ini jelas wujud dalam nama Phnom Pen, ibu kota Cambodia. Demikian juga kata *belum* dalam Hutan Belum; cuma kata ini telah mengalami perubahan bunyi, khususnya perubahan daripada *n* kepada *l*.

Nama tempat perai yang juga terdapat dalam Seberang Perai boleh disepadankan dengan kata *prey* dalam nama lama Saigon, iaitu *Prey Nokon*. Kata *prey* dalam bahasa Khmer bermakna “kawasan yang belum diteroka, penuh dengan hutan belukar dan binatang liar”. Kata perai menggambarkan keadaan kawasan perai yang ada sekarang ketika orang-orang yang berasal dari daratan Asia itu mulai sampai di Semenanjung melalui Segenting Kra.

Lawan kawasan *prey* ialah kawasan yang sudah diteroka, dan ditinggalkan oleh komuniti dengan sistem organisasi masyarakatnya, dan kata ini boleh diterjemahkan sebagai “daerah” atau “mukim”. Lambang bunyi untuk pengertian yang seperti itu di Cambodia dan Vietnam, ialah *sruk*, *srok* dan *sroc*. Jika dilihat peta Kedah dan Seberang Perai, bahkan juga Perak Utara, terdapat tempat-tempat yang ditandai dengan nama cerok atau carok, termasuk Cerok Tok Kun, yang boleh diterjemahkan sebagai “Mukim Tok Kun”. Tok Kun ialah ungkapan hibrid atau campuran: Melayu (Tok) dan Siam (Khun). Kata *khun* merupakan gelar yang dianugerah oleh raja atau pembesar Siam kepada orang kebanyakan di Kedah dahulu kala, atas jasa mereka kepada rakyat, dan secara kasar boleh disamakan dengan gelar Dato'. Di samping itu, dalam penggunaan am, kata ceruk atau cerok dalam bahasa Melayu merujuk kepada tempat yang tersorok ke belakang, termasuk tempat dalam bangunan. Ada dua kemungkinan dalam memberi penjelasan kepada dua pengertian ini: “mukim/daerah” dan “kawasan tersorok”. Penjelasan yang dikemukakan ini menggunakan faktor linguistik dan juga budaya.

Kemungkinan pertama ialah memang wujud dua kata ceruk yang berbeza, yakni wujud dua leksem, yang homonim atau sama bunyi tetapi berbeza makna dan asal usul (etimologi). Yang bermakna mukim atau daerah itu mempunyai asal usul Mon-Khmer, sedangkan makna yang kedua

terbit daripada kata Melayu sorok yang telah mengalami perubahan bunyi menjadi cerok. Secara kebetulan kedua-duanya merujuk kepada tempat.

Kemungkinan kedua ialah kedua-dua makna itu berasal daripada kata yang sama, iaitu cerok yang bermakna “mukim” atau “daerah”. Makna yang kedua, “kawasan atau tempat tersorok” merupakan perkembangan kemudian daripada makna pertama, iaitu apabila bandar-bandar mulai dibina dan menjadi tempat tumpuan segala aktiviti kemasyarakatan, sehingga cerok atau mukim yang awal itu kelihatan sebagai kawasan tersisih atau tersorok.

Bagi saya, kemungkinan kedua ini lebih kuat dari segi hujah berbanding dengan kemungkinan pertama. Faktor yang menyokong pandangan ini ialah cerok dalam bahasa Melayu dekat dengan *srok* atau *sroc* dalam bahasa Khmer dari segi fonologi (dengan sedikit perubahan bunyi $s > c$) dan kategori nahu (kedua-duanya kata nama tempat). Dari segi makna, dapat dilihat bahawa makna pertama atau makna asal tidak hilang, manakala makna kedua itu hanya memperlihatkan sedikit ubah suai kepada makna pertama, dan ubah suai itu didorong oleh faktor budaya yang berlaku dalam masyarakat.

Kemungkinan pertama tidak kuat pewajarannya, bukan dari segi bunyi, tetapi dari segi kategori nahu dan makna. Dari segi nahu, sorok merupakan kata kerja, sedangkan cerok ialah kata nama, dan jarang sekali terdapat pemilihan kata kerja yang berdiri sendiri sebagai nama tempat. Dari segi makna pula, perubahan makna sorok sebagai “menyembunyikan” memerlukan proses kognisi yang berperingkat-peringkat untuk sampai kepada makna kawasan yang tersisih atau terasing dari bandar.

Di Kedah juga terdapat tempat-tempat yang namanya merupakan “salinan” nama-nama tempat di Cambodia dan Vietnam. Antaranya termasuklah cenang dalam nama Pantai Cenang (Cambodia: Chhnang). Satu senarai nama yang berkognat dengan nama yang terdapat di Vietnam ialah jerai (Jarai/Gia-Rai), jenan (Jenan), tualang (Tolang/Tualang), kupang (Kpang). Nama-nama Vietnam (dalam kurung) merupakan nama suku kaum Mon-Khmer yang menempati kawasan pergunungan di negara berkenaan. Ada dua pertanyaan di sini: Pertama, adakah nama tempat di Kedah itu menunjukkan bahawa suku-suku kaum itu pernah singgah atau bermastautin di Kedah tetapi sekarang sudah lupus? Kedua, adakah nama itu sudah digantikan dengan nama lain dan penuturnya masih berada di Kedah, Perak dan Pahang? Jawapan kepada kedua-dua pertanyaan itu memerlukan penyelidikan mengenai orang asli dan bahasa mereka dengan lebih luas dan mendalam.

Nama tempat Kinta di Perak boleh dikaitkan dengan Kintak atau Kintakbong yang bermastautin di Kedah Timur dan Gerik. Di Perak juga terdapat tempat yang bernama Chemor, dan pada masa yang sama di Cambodia terdapat tempat yang dikenali sebagai Bantay Chhmar. Kata *chhmar* bermakna “kucing” dan *bantay* “kubu”, atau “tempat perlindungan”.

Kawasan petempatan orang Mah Meri di Sepang dikenali sebagai Kampung Bangkong. Kata bangkong berkognat dengan bakong, yang terdapat di Kuala Lumpur, dan kedua-dua nama ini boleh dikaitkan dengan nama Bakong yang ada di Cambodia. (Untuk nama-nama tempat yang ada kaitan dengan Cambodia dan Vietnam, lihat Asmah Haji Omar, *Bahasa Melayu di Daratan Asia Tenggara*, dalam percetakan Dewan Bahasa dan Pustaka, Bab 3 dan 4).

KESIMPULAN

Seperti yang sudah dibincangkan dalam artikel ini, nama tempat membawa maklumat dari segi kognitif dan budaya penutur bahasa, perkaitan kekeluargaan antara bahasa, sejarah mastautin dan migrasi suku bangsa, dan juga pertumbuhan dan perkembangan peradaban. Daripada contoh yang ada di Malaysia, kajian nama tempat boleh memberi bukti baharu dalam usaha menginterpretasi migrasi suku kaum peribumi sebelum zaman moden, yakni sebelum adanya rekod bertulis.

Di Malaysia, terdapat nama tempat yang memberi gambaran kedatangan suku kaum lain, seperti suku kaum Siam (di utara Semenanjung), Cina, India, dan juga orang dari Kepulauan Melayu, seperti Sumatera, Jawa, Kalimantan, dan sebagainya. Kedatangan mereka berlaku dalam masa sejarah dan nama-nama tempat itu lebih mudah dikenal pasti.

NOTA

1. Artikel ini ialah versi yang diperbaik dan diperluaskan daripada kertas kerja yang dibentangkan dalam Seminar MABBIM yang diadakan di Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, pada 6 – 7 Mac, 2016.
2. Contoh yang diberi ini menunjukkan keselarasan persepsi dan kognisi antara penutur berbagai-bagai bahasa itu, tetapi imej bunyi bagi nama-nama berbeza. Bagaimana berlakunya perbezaan itu ialah satu gejala yang sehingga kini tidak dapat diterangkan oleh sesiapa pun juga. Teori LAD yang diperkenalkan oleh Noam Chomsky hanya mengatakan bahawa LAD ada pada semua manusia, dan tidak ada pada haiwan.
3. Gunung Kinabalu dan Gunung Himalaya membangkitkan rasa gerun dibandingkan dengan Bukit Maxwell, dan ini disebabkan penggunaan kata gunung berbanding dengan kata bukit. Dalam hubungan ini saya teringat kepada filem yang dibintangi oleh Hugh Grant, dan tajuknya

- berbunyi: *The Englishman Who Went up the Hill and Came Down a Mountain*. Ceritanya dirangsangkan oleh rasa tidak puas hati penduduk bahawa entiti di kawasan mereka dikenali sebagai bukit, dan mereka mengambil juruukur untuk mengukur ketinggiannya. Dapatannya ialah ketinggian entiti itu tidak sampai satu meter melebihi bukit-bukit lain dan dengan itu layak dipanggil gunung; satu keputusan yang menggembirakan penduduk-penduduk di situ.
4. Bahasa Sanskrit ialah bahasa pascaposisi (*post-positional*), yakni yang menempatkan preposisi atau adverba tempat selepas nama tempat, berbeza daripada bahasa Melayu yang meletakkan unsur berkenaan sebelum kata nama.
 5. Dalam bulan Februari 2016 saya bersama-sama dengan pasukan penyelidik dari DBP dan UNIMAS telah pergi ke kawasan-kawasan ini untuk membuat rakaman bahasa Penan Selungo. Contoh-contoh yang diberi dalam artikel ini adalah daripada kumpulan data daripada penyelidikan berkenaan.

RUJUKAN

- Asmah Haji Omar. "Bahasa dan Identiti Kebangsaan dalam Seni Penamaan dan Chogan-Kata" dlm. *Dewan Bahasa XV*:10, hlm. 451-58. Oktober 1971.
- Asmah Haji Omar, 1987. "Linguistic Considerations in the Treatment of Place-Names" dlm. Asmah Haji Omar. *Malay in its Sociocultural Context*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, hlm. 98 -111. Pada mulanya diterbitkan dalam *Malaysian Geographers*, Vol. 2, 1980:1-10.
- Asmah Haji Omar, (akan terbit). *Bahasa Melayu di Daratan Asia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar, Kamila Ghazali, Faridah Noor, Mohammad Seman & Mat Taib Pa, 2015. *Malays in the Holy Land: An Ethnolinguistic Study*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Chandler, Daniel, 2010. *Semiotics: the Basics*. Second Edition. London and New York: Routledge.
- Cobley, Paul (ed.), 2001. *Semiotics and Linguistics*. London: Routledge.
- Culler, Jonathan, 1979. *Saussure*. Glasgow: Fontana/Collins.
- Lyons, John, 1977. *Semantics 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, John, 1977. *Semantics 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Macdonell, Arthur Anthony, 1958. *A Practical Sanskrit Dictionary*. London: Oxford University Press.
- Macnamara, John, 1984. *Names for Things: A Study of Human Learning. A Bradford Book*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, and London, England.
- The New Oxford Dictionary of English*, 2001. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Ullmann, Stephen, 1967. *The Principles of Semantics*. Oxford: Basil Blackwell; Glasgow: Jackson, Son & Co.
- Wilkinson, R. J., 1903. *A Malay-English Dictionary Parts I, II, III*. Singapore: Kelly & Walsh Ltd.

Diperoleh (*received*): 1 Jun 2016

Diterima (*accepted*): 10 Oktober 2016